

เรื่องพระเพ็ญฐีสีเสระ

[จาก ธรรมปทฎกถา (จตุตถโก ภาโค) อรหนตวคฺควณฺณนา]
เรื่องย่อ อภิธาน สาระในเรื่อง อัถถโยชนา อ่าน-สวด-พูดบาลี ฝึกทำปัญหา

พระอาจารย์ผู้สอน : พระมหาประนอม ฐมฺมาลงกาโร

เรื่องพระเพ็ญฐีสเถระ

๑. เรื่องย่อ

[สรรสาระ ตัวละครมีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร]

ตัวละคร (บุคคลต่าง ๆ ในเรื่อง)

พระเพ็ญฐีสเถระ / ภิกษุทั้งหลาย / พระศาสดา

บุคคล	บทบาท
พระเพ็ญฐีสเถระ	พระเพ็ญฐีสเถระถือเอาข้าวตากนำไปวิหารเก็บไว้ด้วยคิดว่า “ขึ้นชื่อว่าการเที่ยวแสวงหาบิณฑบาตรำไป เป็นทุกข์” ยังวันเล็กน้อยให้ล่วงไป ด้วยสุขในฌานแล้ว เมื่อต้องการด้วยอาหารมีขึ้นย่อมฉันทข้าวตากนั้น
ภิกษุทั้งหลาย	ภิกษุทั้งหลายรู้ความของพระเพ็ญฐีสเถระถือเอาข้าวตากนำไปวิหารเก็บไว้ พวกภิกษุติเตียนทูลความนั้นแต่พระพุทธเจ้า
พระศาสดา	พระศาสดาแม้ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อประโยชน์เว้นการสังสมต่อไปในเพราะเหตุนี้แล้ว ก็ได้ทรงประกาศโทษแห่งพระเพ็ญฐีสเถระ เพราะการเก็บอาหารนั้น อันอาศัยความมักน้อย ทำเมื่อยังมีได้ทรงบัญญัติสิกขาบทพระองค์ตรัสว่า “คติของชนทั้งหลายผู้ไม่มีการสังสม ผู้กำหนดรู้โภชนะ มีสุญญตวิโมกข์ และอนิมิตตวิโมกข์เป็นอารมณ์ไปตามยาก เหมือนทางไปของฝูงนกในอากาศ ฉะนั้น” ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุนิพพานทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น

๒. อภิธาน

[คำศัพท์-พจนานุกรม, ท่องจำ-ปริกรรม]

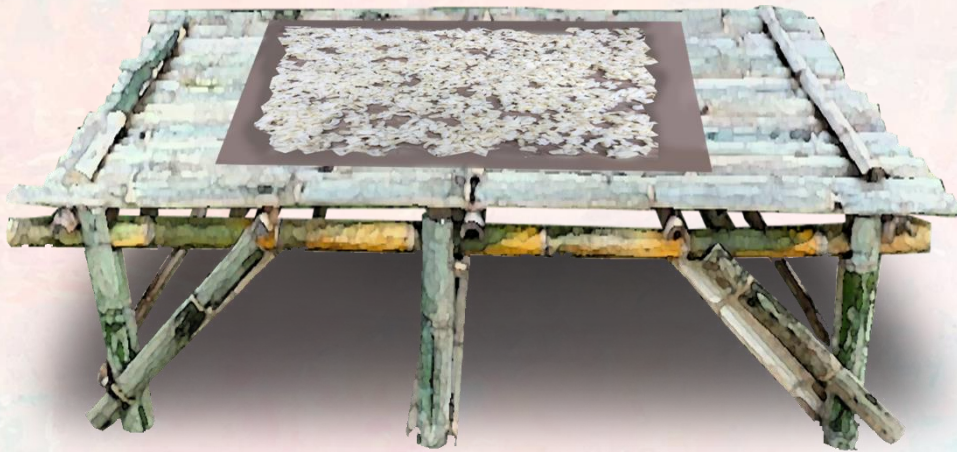
ศัพท์นาม (สุทธานาม สัพพนาม สมาสนาม ตัทธิตนาม กิตนาม และนิบาต)

นาม	คำแปล	นาม	คำแปล
เพพฐฐีสต- เถรวตฺถุ	อ.เรื่องแห่งพระเพทฐฐีสสะ ผู้เถระ	ภตฺตกิจจํ	ซึ่งกิจอันบุคคลพึงกระทำ ด้วยภัต
(มยา)	(อันข้าพเจ้า)	กตฺวา	กระทำแล้ว
อิมํ	นี้	ปฺน	อีก
ธมฺมเทศนํ	ซึ่งพระธรรมเทศนา	อปรี	อื่นอีก
สตฺถา	อ.พระศาสดา	สุกฺขํ	อันแห่ง
เชตวนเ	ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน	กูรี	ซึ่งข้าวตาก
วิหรนฺโต	เมื่อประทับอยู่	อาทาย	ถือเอาแล้ว
เพพฐฐีสตเถรี	ซึ่งพระเพทฐฐีสสะผู้เถระ	วิหารํ	สู่วิหาร
อารพภ	ทรงปรารภ	หริตฺวา	นำไปแล้ว
โส	นั้น	ปฏิสาเมตฺวา	เก็บไว้แล้ว
กิริ	ได้ยินว่า	นิพฺพุตํ	เนื่องนิตย์
อายุสฺมา	ผู้มีอายุ	ปิณฑปาทปริเยสนํ	อ.การแสวงหาซึ่งบิณฑบาต
อนฺโตคาเม	ในภายในแห่งหมู่บ้าน	นาม	ชื่อ
เอกํ	หนึ่ง	ทุกฺขํ	เป็นทุกข์
วี้ถิ	สู่ถนน	อิติ	ว่า...ดังนี้
ปิณฑาย	เพื่อก่อนข้าว	กติปาหํ	ยังวันเล็กน้อย
จริตฺวา	เที่ยวไปแล้ว	ฉมานสุเขน	ด้วยสุขอันเกิดแล้วแต่ฉมาน

นาม	คำแปล	นาม	คำแปล
วีนามเมตวา	ให้น้อมล่องไปวิเศษแล้ว	อนุสนธิ	ซึ่งอนุสนธิ
อาหาเรน	ด้วยอาหาร	ฆฎตวา	สืบท่อแล้ว
อตเถ	ครั้นเมื่อความต้องการ	ธมมํ	ซึ่งธรรม
สติ	มีอยู่	อิมํ	นี้
ตํ (กुरु)	(ซึ่งข้าวตาก) นั้น	คากํ	ซึ่งพระคาถา
ภิกขุ	อ.ภิกษุ ท.	เยสํ (ชนานํ)	(แก่ชน ท.) เหล่าใด
ถตวา	รู้แล้ว	สนุนิจโย	อ.การสั่งสม, สิ่งที่ถูกสั่งสม
อุชฌายิตวา	ยกโทษขึ้นแล้ว	เย (ชนา)	(อ.ชน ท.) เหล่าใด
อตถํ	ซึ่งเนื้อความ	ปริยญาติโกชนา	ผู้มีโกชนะอันกำหนดรู้แล้ว
ภควโต	แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า	สุญญโต	ชื่อว่าสุญญตะ (พระนิพพานที่ว่างจากราคะ โทสะ โมหะ)
เอตสฺมี	นั้น	จ	ด้วย
นิทานเ	ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล		ชื่อว่าอนิมิตตะ
อปิ	แม่, แม่ว่า, ถึงแม่	วิโมกฺโข	อ.วิโมกข์ (พระนิพพานที่หลุดพ้นจากราคะ โทสะ โมหะ)
เถเรน	อันพระเถระ		
ปน	แต่, แต่ทว่า, ถึงอย่างนั้น	โคจโร	อารมณ์
อปฺปณฺณตฺเต	ไม่ทรงบัญญัติแล้ว	อากาศ	ในอากาศ, ในท้องฟ้า
สิกขาปเท	ครั้นเมื่อสิกขาบท	สกุณฑนํ	ของนก ท.
อปฺปิจฺจตํ	ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มี ความปรารถนาน้อย	คติ	อ.คติ (ทางไป)
		ทฺรณฺวยา	รู้ตามไม่ได้, บอกให้รู้ได้ยาก
นิสฺสาย	อาศัยแล้ว, เพราะอาศัย	เทสนาวसानเ	ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา
กตตฺตา	เพราะความที่- (แห่งการสั่งสมอันพระเถระ) กระทำแล้ว	พหุ (ชนา)	(อ.ชน ท.) ผู้มาก
		โสตาปตฺติผลาทีนิ	มีโสดาปัตติผลเป็นต้น
โทสาภาวํ	ซึ่งความไม่มีแห่งโทษ	อิติ	ดังนี้แล
ปกาเสนฺโต	เมื่อทรงประกาศ	นิฏฺฐิตํ	จบแล้ว

ศัพท์กิริยาอาขยาต

อาขยาต	คำแปล	อาขยาต	คำแปล
(วุจฺจเต)	(จะกล่าว)	อตฺถิ	มีอยู่, ย่อมมี
กเถสี	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว	(โหนฺติ)	(ย่อมเป็น)
ปริกฺขณฺติ	ย่อมฉ้น, ย่อมบริโศค	(โหติ)	(ย่อมเป็น)
อาโรเจสฺสุ	กราบทูลแล้ว, บอกแล้ว	ปาปฺณิสฺสุ	บรรลุแล้ว
อาห	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว		

๓. สาระในเรื่อง

[สารธรรมในเรื่อง คาถา และอรรถกถา]

ท่านผู้มีสติเปรียบดังฝูงหงส์

“เยสั สนฺนิจโย นตฺถิ,
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ
อากาเสว สกฺขตฺตาน

เย ปริณฺหาตโกชนา,
วิโมกฺโข เยส โคจโร,
คตฺติ เตสั ทฺรฺนฺวยา.”

ท่านผู้ใดไม่มีการสังสม กำหนดรู้โกชนะดีแล้ว
มีสุญญตวิโมกข์ และอนิมิตตวิโมกข์เป็นโคจร (ทางดำเนิน)
คติคือทางไปของท่านผู้นั้น อันบุคคลอื่นตามได้ยาก
เหมือนทางไปของนกในอากาศ ฉะนั้น

ท่านเหล่าใดไปปราศขาดสังสม
พ้นเพราะว่างไร้นิมิตติดดวงมาน
อันความไปของท่านเหล่านั้นเล่า
เหมือนความไปของนกหกเหินลม

รู้นิยมโกชนากระยาหาร
ความพ้นผ่านทั้งสองครองอารมณ์
ยากจะเดารู้ไปทางใดสม
ยากนิยมรู้ได้เพราะไร้ทาง

(จากหนังสือคาถาพระธรรมบทคำกลอนประพันธ์โดย พระราชกิตติเวที รัชตะวณโณ)

การสังสมนั้น มี ๒ อย่าง คือ การสังสมกรรม (กัมมสนฺนิจโย) ๑ การสังสมปัจจัย (ปจฺจย-
สนฺนิจโย) ๑

การสังสมกุศลกรรมและอกุศลกรรม เรียกว่าการสังสมกรรม บุคคลสังสมกรรมชั่วไว้มาก
ย่อมได้รับผลเป็นทุกข์ ผู้สังสมกรรมดีไว้มาก ย่อมได้รับผลเป็นสุข เป็นความชื่นใจ

โกชนะ คืออาหารที่บริโภค การกำหนดรู้โกชนะนั้นด้วยปริยญา ๓ คือ ญาตปริยญา
ตฺริณปริยญา และปหานปริยญา

ญาณปริยญานัน คือ กำหนดรู้ว่าอะไรเป็นอะไร รู้ว่าสิ่งนี้คืออาหาร นี่คือรูป เป็นการทำความรู้ไว้ในเบื้องต้นก่อน รู้ว่าอะไรเกิดขึ้นแก่เราแล้ว ณ บัดนี้, เบื้องแรกให้รู้จักสิ่งนั้นโดยแจ่มแจ้งก่อน

ตริณปริยญานัน หมายถึงความรู้ที่เกิดจากการพิจารณาถึงเหตุและผลของสิ่งนั้น ๆ เช่น พิจารณาเห็นอาหารโดยความเป็นของปฏิกูล ทั้งในขณะบริโภค, อยู่ในปาก ในท้อง และกากอาหารที่ถ่ายออกมาเป็นอุจจาระยิ่งปฏิกูลอย่างยิ่ง

ปหานปริยญานา หมายถึงการกำหนดรู้ด้วยการละเสีย คือเมื่อได้เห็นความปฏิกูลต่าง ๆ ด้วยตริณปริยญานแล้ว ก็ถอนความกำหนดพอใจในอาการ ละความเพลิดเพลินในอาหาร บริโภคเพียงสักแต่ว่าบริโภคให้ชีวิตดำเนินไปได้เหมือนให้น้ำมันแก่รถ ให้น้ำมันหยอดเครื่องแก่เครื่องยนต์ เพื่อให้มันทำงานได้ต่อไป อาการนี้เรียกว่า ปหานปริยญานา

กล่าวถึงวิโมกข์ ท่านแสดงไว้ ๓ อย่าง คือ สุญญตวิโมกข์ ๑ อนิมิตตวิโมกข์ ๑ อปณิหิตวิโมกข์ ๑ แปลว่า หลุดพ้นโดยความว่าง, หลุดพ้นโดยไม่มีเครื่องหมาย หลุดพ้นโดยตั้งอยู่ไม่ได้ตามลำดับ

วิโมกข์ทั้ง ๓ นี้ เป็นชื่อหรือไวยากรณ์ของพระนิพพานทั้งสิ้น เป็นแต่ชื่อต่างออกไป เหมือนคน ๆ เดียวทำหน้าที่หลายอย่าง เรียกชื่อตามตำแหน่งที่ทำต่างออกไป อนึ่ง แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงมีพระนามอันเป็นไวยากรณ์หลายประการ เช่น พระตถาคต, พระผู้มีพระภาค, พระพุทธะ, พระศากยมุนี เป็นต้น

พระนิพพาน ท่านเรียกว่า สุญญตวิโมกข์ เพราะสูญจากราคะ โทสะ และโมหะ, ท่านเรียกว่า อนิมิตตวิโมกข์ เพราะไม่มีราคะ โทสะ และโมหะ เป็นเครื่องหมาย, ท่านเรียกว่า อปณิหิตวิโมกข์ เพราะราคะ โทสะ และโมหะ ตั้งอยู่ไม่ได้

คติ คือทางไปของท่านผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ คือ ไม่มีการสังสม, กำหนดรู้อาหารด้วยปริยญาน ๓ และมีวิโมกข์ ๓ ดังกล่าวแล้ว, เป็นคติที่ตามได้ยาก เหมือนการไปของนกในอากาศ หารอยเท้าไม่ได้

พระพุทธภาษิตนี้ พระศาสดาทรงแสดงเมื่อประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี ทรงปรารภ พระเพฬวัฏฐสีสเถระ

(จากหนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี เล่ม ๒ หน้า ๒๒๗ เรียบเรียงโดยอาจารย์วชิร อินทสระ)

๔. อัตถโยชนา

[การแปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ]

เรื่องพระเพทภูริสเถระ

เพทภูริสเถรวตฺถ.

เพทภูริสเถรวตฺถ อ.เรื่องแห่งพระเพทภูริสเถระ (มยา อันข้าพเจ้า วุจฺเจเต จะกล่าว).

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภท่านเพทภูริสเถระ ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิ” เป็นต้น.

“เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิตฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต อายสฺมนตํ เพทภูริสเถ อารพฺภ กเถสิ.

สตฺถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับอยู่ เขตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน อารพฺภ ทรงปรารภ เพทภูริสเถ ซึ่งพระเพทภูริสเถ อายสฺมนตํ ผู้มีอายุ กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ธมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิตฺติ ว่า เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิ ดังนี้ เป็นต้น

ดังได้สดับมา ท่านนั้นเที่ยวบิณฑบาตถนนหนึ่ง ภายในบ้าน

โส กิรายสฺมา อนฺโตคาเม เอกํ วิถี ปิณฺฑาย จริตฺวา ...

กิริ ได้ยินว่า (เพทภูริสเถ อ.พระเพทภูริสเถ) อายสฺมา ผู้มีอายุ โส นั้น จริตฺวา เที่ยวไปแล้ว เอกํ วิถี สู่ถนน สายหนึ่ง อนฺโตคาเม ในภายในแห่งหมู่บ้าน ปิณฺฑาย เพื่อก่อนข้าว

ทำภัตกิจแล้ว เที่ยวถนนอื่นอีก ถือเอาข้าวตักนำไปวิหารเก็บไว้

ภตฺตกิจจํ กตฺวา ปุน อปรํ วิถี จริตฺวา สุกฺขํ กูรํ อาทาย วิหารํ หริตฺวา ปฏิสามेतฺวา ...

กตฺวา กระทำแล้ว ภตฺตกิจจํ ซึ่งกิจอันบุคคลพึงกระทำด้วยภัต จริตฺวา เที่ยวไปแล้ว อปรํ วิถี สู่ถนน สายอื่นอีก ปุน อีก อาทาย ถือเอาแล้ว กูรํ ซึ่งข้าวตัก สุกฺขํ อันแห่ง หริตฺวา นำไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร ปฏิสามेतฺวา เก็บไว้แล้ว

คิดเห็นว่า “ขึ้นชื่อว่าการเที่ยวแสวงหาบิณฑบาตรำไป เป็นทุกข์” ยังวันเล็กน้อยให้ล่วงไป
ด้วยสุขในฌานแล้ว,

“นิพฺพทฺธิ ปิณฑปาตปริเยสนนฺนาม ทุกฺขนฺติ กติปาหิ ฌานสุเขน วิตินาเมตฺวา,

(จินตตฺวา คิดแล้ว) อิติ ว่า ปิณฑปาตปริเยสนํ นาม ชื่อ อ.การแสวงหาซึ่งบิณฑบาต นิพฺพทฺธิ
เนื่องนิตยํ ทุกฺขํ เป็นทุกข์ (โหติ ย่อมเป็น) อิติ ดังนี้ กติปาหิ ยังวันเล็กน้อย วิตินาเมตฺวา ให้น้อมล่วงไป
วิเศษแล้ว ฌานสุเขน ด้วยสุขอันเกิดแล้วแต่ฌาน

เมื่อต้องการด้วยอาหารมีขึ้น, ย่อมฉันข้าวตากนั้น.

อาหาเรน อตฺเถ สติ, ตํ ปริภุญชติ.

อตฺเถ ครั้นเมื่อความต้องการ อาหาเรน ด้วยอาหาร สติ มีอยู่, ปริภุญชติ ย่อมฉัน
ตํ (กูรํ ซึ่งข้าวตาก) นั้น

พวกภิกษุรู้เข้า ตีเตียนแล้ว ทูลความนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ภิกฺขุ ฌตฺวา อุชฺฌายิตฺวา ตมตฺถํ ภควโต อาโรเจสฺสุ.

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. ฌตฺวา รู้แล้ว อุชฺฌายิตฺวา ยกโทษขึ้นแล้ว อาโรเจสฺสุ กราบทูลแล้ว
ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความ นั้น ภควโต แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระศาสดาแม้ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เว้นการสั่งสมต่อไป
ในเพราะเหตุนั้นแล้ว

สตฺถา เอตสฺมี นิทานे आयत्ति์ สนฺนิการิ์ ปริวชชนตฺถาย ภิกฺขุณิ์ สิกฺขาปทํ
ปญฺญาเปตฺวาปิ* ...

สตฺถา อ.พระศาสดา ปญฺญาเปตฺวาปิ ถึงแม้ทรงบัญญัติแล้ว สิกฺขาปทํ ซึ่งสิกขาบท ภิกฺขุณิ์
แก่ภิกษุ ท. ปริวชชนตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่อันวัณรอบ สนฺนิการิ์ ซึ่งการกระทำซึ่งการสั่งสม आयत्ติ์ ต่อไป
เอตสฺมี นิทานे ในเพราะเหตุเป็นแดนมอบให้ซึ่งผล นั้น

* อปิ ในที่นี้ มีอรรถ ครหะ (ตำหนิ) แปลว่า “แม่, แม่ว่า, ถึงแม่”

แต่ก็ทรงประกาศความหาโทษมิได้แห่งพระเถระ เพราะการเก็บอาหารนั้น อันพระเถระอาศัยความมกน้อยทำ เมื่อยังมีได้ทรงบัญญัติสิกขาบท เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม ได้ตรัสพระคาถา นี้ว่า :-

เถเรน ปน* อปฺปณฺณตเต สิกขาปเท อปฺปิจฺจตํ นิสฺสาย กตตฺตา ตสฺส โทสาภาวํ
ปกาเสนฺโต อนุสนฺธิ ฆณฺเฏวฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

ปน แต่ทว่า ปกาเสนโต ทรงประกาศอยู่ โทสาภาวํ ซึ่งความไม่มีแห่งโทษ ตสฺส (เถรสฺส ของพระเถระ) นั้น (ตสฺส สนฺนิธิการสฺส) เถเรน (ภควตา) อปฺปณฺณตเต สิกขาปเท อปฺปิจฺจตํ นิสฺสาย กตตฺตา เพราะความที่- (แห่งการกระทำซึ่งการสั่งสม นั้น) -เป็นการกระทำ อันพระเถระ ครั้นเมื่อสิกขาบท (อันพระผู้มีพระภาคเจ้า) ไม่ทรงบัญญัติแล้ว -กระทำแล้ว เพราะอาศัย ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มีความปรารถนาน้อย เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถา นี้ อิติ ว่า

“คติของชนทั้งหลาย ผู้หาสั่งสมมิได้, ผู้กำหนดรู้โภชนะ,
มีสุญญตวิโมกข์ และอนิมิตตวิโมกข์เป็นอารมณ์, ไปตามยาก
เหมือนทางไปของฝูงนกในอากาศ ฉะนั้น.”

“เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิ,
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ
อากาเสว สกฺขุนฺตานํ

เย ปริณฺญาตโกชนา,
วิโมกฺโข เยส โคจโร,
คตฺติ เตสํ ทฺรณฺวยาติ.

สนฺนิจโย อ.การสั่งสม นตฺถิ ย่อมไม่มี เยสํ (ชนานํ แก่ชน ท.) เหล่าใด เย (ชนา อ.ชน ท.) เหล่าใด ปริณฺญาตโกชนา เป็นผู้มีโภชนะอันกำหนดรู้แล้ว (โหนติ ย่อมเป็น), วิโมกฺโข อ.วิโมกข์ สุญฺญโต (จ) ชื่อว่าสุญญตะ (ด้วย) อนิมิตฺโต จ ชื่อว่าอนิมิตตะ ด้วย โคจโร เป็นอารมณ์ เยสํ (ชนานํ ของชน ท.) เหล่าใด (โหติ ย่อมเป็น), คตฺติ อ.คติ เตสํ (ชนานํ ของชน ท.) เหล่านั้น (ปุคฺคเลน) ทฺรณฺวยา อัน- (อันบุคคล) -รู้ตามไม่ได้ (บอกให้รู้ได้ยาก) (อากาเสว สกฺขุนฺตานํ (ทฺรณฺวยา) คตฺติ อิว เพียงดัง อ.คติ ของนก ท. ในอากาศ (อันอันบุคคลรู้ตามไม่ได้) อิติ ดังนี้

* ปน ในที่นี้ มีอรรถ สัมภาวนะ (ยกย่อง) แปลว่า “แต่, ก็แต่ว่า, แต่ทว่า, ถึงอย่างนั้น”

[แก้อรธ]

บรรดาบทเหล่านั้น ในบทว่า **สนฺนิจโย** สัมสมมี ๒ อย่าง คือ สัมสมกรรม ๑ สัมสมปัจจัย ๑; ในการสัมสม ๒ อย่าง นั้น กรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ชื่อว่า สัมสมกรรม, ปัจจัย ๔ ชื่อว่า สัมสมปัจจัย. ในการสัมสม ๒ อย่าง นั้น สัมสมปัจจัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้อยู่ในวิหาร เก็บน้ำอ้อยก้อนหนึ่ง เนยใสสักเท่าเสี้ยวที่ ๔ และข้าวสารทะนานหนึ่งไว้, ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เก็บไวยิ่งกว่านั้น; สัมสม ๒ อย่าง นี้ ของชนเหล่าใดไม่มี.

บทว่า **ปริณฺญาตโกชนา** คือกำหนดรู้โภชนะด้วยปริณฺญา ๓. ก็การรู้โภชนะมีข้าวต้มเป็นต้น โดยความเป็นข้าวต้มเป็นต้น ชื่อว่า ญาตปริณฺญา (กำหนดรู้ด้วยอันรู้อยู่แล้ว), ส่วนการกำหนดรู้โภชนะด้วยอำนาจสำคัญเห็นในอาหารปฏิภูม ชื่อว่า ตีรณปริณฺญา (กำหนดรู้ด้วยอันไตร่ตรอง). *ญาณเป็นเหตุถอนความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ (ญาณเป็นเหตุถอน ฉันทราคะ [ราคะมีกำลังน้อยที่ชื่อว่า ฉันทะและราคะมีกำลังมากที่ชื่อว่าราคะ])* ในโภชนาหารออกเสีย ชื่อว่า ปหานปริณฺญา (กำหนดรู้ด้วยอันละเสีย); ชนเหล่าใดกำหนดรู้โภชนะด้วยปริณฺญา ๓ นี้.

ในบาทพระคาถาว่า **สฺยญโต อนิมิตฺโต จ** นี้ แม้อัปปณิหิตวิโมกข์ ก็ทรงถือเอาด้วยแท้ เหตุว่าบทเหล่านั้นทั้ง ๓ เป็นชื่อแห่งพระนิพพานนั้นแล. จจริงอยู่ พระนิพพานท่านกล่าวว่า สฺยญตวิโมกข์ เหตุว่า ว่าง เพราะไม่มีแห่งราคะโทสะโมหะ และพ้นจากราคะโทสะโมหะนั้น, พระนิพพานนั้น ท่านกล่าวว่าอนิมิตตวิโมกข์ เหตุว่า หานิมิตมิได้ เพราะไม่มีแห่งนิมิตมีราคะเป็นต้น และพ้นแล้วจากนิมิตเหล่านั้น.

อนึ่ง ท่านกล่าวว่า อัปปณิหิตวิโมกข์ เหตุว่า มิได้ตั้งอยู่ เพราะไม่มี *แห่งปณฺธิคือกิเลสเป็นเหตุตั้งอยู่มีราคะเป็นต้น (แห่งราคะเป็นต้น เป็นเครื่อง / เป็นเหตุ / เป็นปัจจัยตั้งปณฺธาน)* และพ้นแล้วจากปณฺธิเหล่านั้น. วิโมกข์ ๓ อย่างนี้ เป็นอารมณ์ของชนเหล่าใด ผู้อยู่ (ผู้เป็นอยู่) โดยกระทำพระนิพพานนั้นให้เป็นอารมณ์ด้วยอำนาจของผลสมบัติ

[ผู้ที่ชำนาญมีสีในผลสมบัติ เช่นพระผู้มีพระภาคเจ้า สามารถเข้าออกผลสมบัติได้อย่างรวดเร็ว แม้ในเวลาเดินก็เข้า ๆ ออก ๆ ได้ ดังข้อความที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาัมชฉินนิกาย มูลปณฺณาสก์ ว่า พุทฺธานณฺธิ ภวฺงคปริวาส ลหุโก โทติติ อสฺสาสวาเร ปสฺสาสวาเร สมาปตฺติ สมาปชฺชนติ. (ด้วยว่าการอยู่ในภวํงค์ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเร็วพลัน ย่อมเข้าผลสมบัติได้ในคราวหายใจเข้า ในคราวหายใจออก)]

บาทพระคาถาว่า **คติ เตสํ ทุรณวยา** ความว่า เหมือนอย่างว่า ทางไปของฝูงนกผู้ไปแล้ว โดยอากาศรู้ตามไม่ได้ คือไม่อาจจะรู้ เพราะไม่เห็นรอยเท้า ฉันทะ; คติของชนทั้งหลายผู้หาสิ่งสม ๒ อย่างนี้มิได้ ผู้กำหนดรู้โทษณะด้วยปริญา ๓ นี้ และผู้มีวิโมกข์มีประการอันกล่าวแล้วนี้เป็นอารมณ์ ก็ไปตามยาก คือไม่อาจบัญญัติ เพราะไม่ปรากฏแห่งการถึงว่า “ถึงในส่วน ๕ นี้ คือ ‘ภพ ๓ กำเนิด ๔ คติ ๕ วิญญาณฐิติ ๗ สัตตาวาส ๘’ โดยส่วนชื่อนี้ ๆ” ฉันทันแล.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เทศนาวสานे พหู โสตาปัตติผลาทีนิ ปาปุณิสฺสุติ.

เทศนาวสานे ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา พหู (ชนา) (อ.ชน ท.) ผู้มาก ปาปุณิสฺสุ บรรลุแล้ว (อริยผลานิ ซึ่งอริยผล ท.) โสตาปัตติผลาทีนิ มีโสดาปัตติผลเป็นต้น อิติ ดังนี้แล

เรื่องพระเพทภูริสเสเถระ จบ.

เพทภูริสเสเถรวตฺถ.

เพทภูริสเสเถรวตฺถ. อ.เรื่องแห่งพระเพทภูริสเสผู้เถระ (นิฎฐิต์ จบแล้ว).

๕. อ่าน สวด พุท บาลี

[ฝึกอ่าน สวด พุท บาลี ในเรื่อง ให้ถูกอักขระวิธี สำเนียง ทำนอง]

เพพฏฐสีตเถรวตถุ.

“เยสํ สนนิจโย นตถิติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต อายสฺมนตํ เพพฏฐสีสํ
อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา อนฺโตคาเม เอกํ วีถิํ ปิณฑาย จริตฺวา ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา ปุน อปรํ วีถิํ
จริตฺวา สุภํ กุรํ อาทาย วิหารํ หริตฺวา ปฏิสามेतฺวา “นิพทฺธํ ปิณฑปาตปริเยสนนฺนาม ทุกฺขนฺติ
กตฺติปาหํ ฌานสุเขน วิตินาเมตฺวา, อาหาเรณ อตฺถे สติ, ตํ ปริภุชฺชติ. ภิกฺขุ ญตฺวา อุชฺฌายิตฺวา
ตมตถํ ภควฺโต อโรเจสฺสุ. สตถา เอตสฺมี นิทานเ อายตี สนนิจิการํ ปริวชฺชนตถาย ภิกฺขุณฺ
สิทฺธาปทํ ปณฺญาเปตฺวาปิ เถเรณ ปน อปฺปณฺยตฺเต สิทฺธาปเท อปฺปิจฺจตํ นิสฺสาย กตฺตฺตา ตสฺส
โทสากาวั ปกาเสนฺโต อนุสฺสนี ฆณฺเฏตฺวา ฌมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“เยสํ สนนิจโย นตถิ,
สฺสญฺญโต อนิมิตฺโต จ
อากาเสว สกฺกนฺตานํ

เย ปริญฺญาตโกชนา,
วิโมกฺโข เยส โคจโร,
คตฺติ เตสํ ทฺรณฺวยาติ.

ตตถ สนนิจโยติ เทว สนนิจยา กมฺมสฺนนิจโย จ ปจฺจยสฺนนิจโย จ; เตสฺสุ กุสลากุสลกมฺมํ
กมฺมสฺนนิจโย นาม, จตฺตาโร ปจฺจยา ปจฺจยสฺนนิจโย นาม. ตตถ วิหาเร วสนตสฺส ภิกฺขุโน เอกํ
คุพฺปิณฑกํ จตุพฺภาคมตฺตํ สบฺปี เอกญฺจ ตณฺหุลลนาหิ ฐเปตสฺส ปจฺจยสฺนนิจโย นตถิ, ตโต อุตฺตรี
โหติ: เยสํ อโย ทฺวิโร สนนิจโย นตถิ. **ปริญฺญาตโกชนาติ** ตีหิ ปริญฺญาติ ปริญฺญาตโกชนา,
ยาคุอาทินํ หิ ยาคุภาวาทิจานนํ ญาตปริญฺญา, อาหาเร ปฏิกฺกุสสญฺญาวเสณ ปน โกชนสฺส ปริชานนํ
ตีรณปริญฺญา, กวฬิงการาหาเร ฉนฺทราคาปทฺทมนฺณานํ ปหานปริญฺญา; อิมายิ ตีหิ ปริญฺญาติ
เย ปริญฺญาตโกชนา. **สฺสญฺญโต อนิมิตฺโต** จาติ เอตถ อปฺปณฺนิตฺตวิโมกฺโขปิ คหิตฺเตยว. ตีณฺปิ
เหตฺวานิ นิพฺพานสฺสเสว นามานิ: นิพฺพานํ หิ รากโทสโมหานํ อภาเวณ สฺสญฺญํ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ

สุณฺณโต วิโมกฺโข, ตํ รากาทีนํมิตฺตานํ อภาเวน อนิมิตฺตํ เตหิ จ วิมุตฺตุนฺติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข,
รากาทีปฺปณฺธิํ ปน อภาเวน อปฺปณฺหิตํ เตหิ จ วิมุตฺตุนฺติ อปฺปณฺหิตो วิโมกฺโขติ วุจฺจติ.
ผลสมาปตฺติวเสน ตํ อารมฺมณํ กตฺวา วิหรนฺตานํ อयํ ติวีโร วิโมกฺโข เยสํ โคจโร. **คติ เตสํ**
ทุรฺนวยาติ ยถา นาม อากาเสน คตานํ สกฺขานํ ปทฺธิกฺเขปสฺส อทสฺสเนน คติ ทุรฺนวยา
น สกฺกา ภาตฺ; เอวเมว เยสํ อयํ ทิวีโร สนนิจโย นตฺถิ, อิมายํ จ ตีหิ ปริญฺญาหิ
ปริญฺญาตโกชนา, เยสญฺจ อयํ วุตฺตปฺปการो วิโมกฺโข โคจโร, เตสํ “ตโย ภวา จตฺสโส โยนิโย
ปญฺจ คติโย สตฺต วิญฺญาณภูติโย นว สตฺตาวาสาติ อิมेषุ ปญฺจสุ โภจฺจาเสสุ อิมินา นาม คตาติ
คฺมนสฺส อปฺปญฺญาณนโต คติ ทุรฺนวยา น สกฺกา ปญฺญาเปตฺตุนฺติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปฺณิสฺสูติ.

เพพฺพญฺจสีสฺสเถรวตฺถ.

๖. ฝึกทำปัญหา

[ปัญหาเก่า (บาลีสันามหลวง) - ปัญหาใหม่ (แบบฝึกหัด)]

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยพยัญชนะ ให้ถูกต้อง

๑. โส กิรายสุม่า อนโตคาเม เอกัง วิถี ปิณฑาย จริตวา ภตตกิจจัม กตวา ปุณ อปรัง วิถี จริตวา สุกขัม กุรัม อาทาย วิหารัม หริตวา ปฐิสาเมตวา “นิพพุตัม ปิณฑปาตปริเยสนนนาม ทุกขนติ กติปาหัม ฌานสุขเขน วิตินาเมตวา, อาหาเรน อตเถ สติ, ตัม ปริภุชติ. ภิกขุ ฌตวา อุชฌายิตวา ตมตถัม ภควโต อโรเจสฺสุ.

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยอรรถ ให้ถูกต้อง

๒. สตุถา เอตสมี นิทานเ อายตี สนนิจการัม ปริวชชนตถาย ภิกขุณฺ สิกขาปทํ ปญญาเปตวาปี เถเรน ปน อปฺปญญตเต สิกขาปเท อปฺปิจจตัม นิสฺสาย กตตตา ตสฺส โทสาภาวํ ปกาเสนโต อนุสนธิ ฆญฺเฏตวา ธมมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“เยสํ สนนิจโย นตฺถิ,
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ
อากาเสว สกฺขุนตานํ

เย ปริญญาตโกชนา,
วิโมกฺโข เยส โคจโร,
คตฺติ เตสํ ทุรณฺวยาตี.